

В. Г. СКЛЯРЕНКО

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, м. Київ, Україна

Електронна пошта: Skljarenko@nas.gov.ua

<https://orcid.org/0000-0001-6699-9724>

**СЛОВОВІРНА РЕКОНСТРУКЦІЯ ПРАСЛОВ'ЯНСЬКОЇ
ЛЕКСИКИ (БЕЗСУФІКСНИХ ДІЄСЛІВ). 2**

Стаття присвячена словотвірній реконструкції праслов'янської лексики, зокрема реконструкції праслов'янських безсуфіксних дієслів, які не збереглися в жодній зі слов'янських мов. Реконструкція здійснюється на основі віддієслівних імен з **or** у корені. Для цього встановлюється словотвірна закономірність, яка існувала в праслов'янській мові у співвідношенні: безсуфіксне дієслово з **-er** у корені — похідне від нього ім'я. На основі встановленої словотвірної закономірності реконструйовано такі праслов'янські безсуфіксні дієслова, які не збереглися в жодній зі слов'янських мов: ****ber̥ti** «брати», ****der̥gti** > ****der̥t'i** «смикати, рвати», ****dver̥ti** «простягуватися, розходитися в сторони», ****ger̥dti** > **žer̥dti** > **žer̥sti** «обгороджувати, обносити огорожею», ****ger̥ti** > ****žer̥ti** «горіти, палати», ****ker̥ti** > ****čer̥ti** «різати; гостро, різко ображати», ****mer̥kti** > ****mer̥t'i** «темніти», ****ner̥sti** «метати ікру», ****ner̥ti** «плести, в'язати», ****ser̥ti** «випорожнюватися», ****tver̥ti** «творити», ****ver̥ti** > ****ver̥sti** «повертати, обертати, вертити», ****zer̥ti** «сяяти, блистити; дивитися на те, що сяє, блищить».

Ключові слова: словотвірна реконструкція, безсуфіксне дієслово, віддієслівне ім'я, словотвірна закономірність, чергування голосних, семантичний розвиток.

Попередньою публікацією¹ ми розпочали серію статей, присвячених словотвірній реконструкції праслов'янської лексики, зокрема реконструкції праслов'янських безсуфіксних дієслів, які не збереглися в жодній зі слов'янських мов. Перші шість статей будуть присвячені реконструкції безсуфіксних дієслів на основі віддієслівних імен. Для здійснення такої реконструкції встановлюється словотвірна закономірність, яка існувала в праслов'янській мові у співвідношенні: безсуфіксне дієслово — похідне від нього ім'я.

У ранній праслов'янській мові при утворенні імен від безсуфіксних дієслів відбувалося чергування голосних **e** (у дієслові) з **o** (в імені), що дозволило сформулювати таке правило словотвірної реконструкції праслов'янських безсуфіксних дієслів: оскільки в ранній праслов'янській мові при утворенні імені від безсуфіксного дієслова з кореневим голосним **e** відбувалося чергування кореневого голосного **e** з **o**, наявність у праслов'янському імені кореневого голосного **o** може вказувати на походження імені від безсуфіксного

---

¹ Скляренко В. Г. Словотвірна реконструкція праслов'янської лексики (безсуфіксних дієслів). 1. *Мовознавство*. 2019. № 6. С. 3–21.

дієслова з кореневим голосним **е**, навіть якщо таке дієслово і не засвідчується слов'янськими мовами.

У ранній праслов'янській мові при утворенні імен від безсуфіксних дієслів чергувалися як прості голосні **о (:е)**, так і голосні **о (:е)**, що входили до складу дифтонгічних сполучень: **or (:er)**, **ol (:el)**, **om (:em)**, **on (:en)**, **oi (:ei)**, **ou (:eu)**.

У попередній статті ми розглянули чергування простих голосних **о (:е)** при утворенні імен від безсуфіксних дієслів у ранній праслов'янській мові і, спираючись на встановлене правило словотвірної реконструкції праслов'янських безсуфіксних дієслів на основі віддієслівних імен, реконструювали цілий ряд праслов'янських безсуфіксних дієслів. Предметом розгляду в даній статті буде чергування голосних **о (:е)** у складі дифтонгічних сполучень **or (:er)** при утворенні імен від безсуфіксних дієслів у ранній праслов'янській мові.

На користь існування в праслов'янській мові чергування **er** (у твірному дієслові) з **or** (у похідному імені) свідчить не менша кількість фактів, ніж на користь існування чергування простих голосних **е** з **о**. Нижче ми їх (більшість з них) розглянемо для підтвердження згаданого чергування, а головне — для підтвердження вже встановленого правила словотвірної реконструкції праслов'янських безсуфіксних дієслів на основі віддієслівних імен. При цьому наводитимуться точки зору різних дослідників на взаємозв'язок імені та дієслова, зазначатиметься, якого семантичного розвитку зазнав віддієслівний іменник, подаватимуться відповідники слов'янським імені та дієслову з інших індоєвропейських мов, але лише ті, які найближче стоять до слов'янських у формальному і семантичному відношеннях (як правило, з литовської і грецької мов).

Нижче, як і в попередній статті, йтиметься переважно про іменники **б-/jб-**основ чоловічого роду, утворені від безсуфіксних дієслів. На наш погляд, первісним значенням цих іменників, на відміну від іменників усіх інших основ, було значення опредметненої дії (стану, процесу), яке згодом у переважній більшості випадків конкретизувалося (*nomen actionis* змінилося, як правило, в *nomen acti*, рідше — в *nomen agentis*) [Sławski SP I 1974: 58; Склярєнко 1998: 307].

А. Чергування кореневих *or* з *er* у ранній праслов'янській мові при утворенні імен від безсуфіксних дієслів.

1. Псл. **borgъ* «оберігання» [SP I 1974: 322] — від **bergti* > **bert'i* «берегти, оберігати, ховати»: укр. *берегти*, діал. *беречі* «берегти», рос. *беречь*, бр. *берагчы*, друс. *беречи* «т.с.», хорв. ст. *brjěci* «берегти, зберігати», стсл. **брѣци** «пиклуватися», пор. дзн. *bergan* «ховати», іє. **bhergh-* – «ховати, зберігати, захищати» [Pokorny : 145; ЕСУМ I : 171]. На наш погляд, на праслов'янському ґрунті в дієслові **berg'tei* «берегти» відбулася депалаталізація **g'** (**g'>g**).

У праслов'янській мові віддієслівний іменник зазнав семантичного розвитку: «оберігання» → «те, що береже, оберігає, захищає (покрівля)»: укр. діал. *боріг* «покрівля на чотирьох стовпах, під якою складають сіно або різне збіжжя», п. *bróg* «приміщення для сіна, збіжжя, корму худобі, яке складається з чотирьох стовпів і знімної покрівлі; стіг сіна або копа збіжжя, прикриті зверху», ч. ст. *brah* «стіг», нл. *brog* «скирта, стіг; купа, громада».

Ім'я **borgъ* виводить від дієслова **bergti* «берегти, оберігати» ряд дослідників [Sławski I 1952–1956: 44; SP I 1974: 322]. На співвідносність імені

і дієслова (**bergt'i*) вказують автори «Етимологического словаря славянских языков» [ЭССЯ 2 : 202]. Автори «Этымалагічнага слоўніка беларускай мовы» схильні вважати ім'я запозиченням з германської, посилаючись на снн. *barg* «хлів на стовпах» [ЭСБМ I : 44], але таку думку слід відхилити, зважаючи на добру семантичну вмотивованість псл. *boŕgъ на слов'янському ґрунті. Снн. *barg* є повним (фомальним і семантичним) етимологічним відповідником псл. *boŕgъ.

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -о- вокалізмом у корені) віддієслівні імена, наприклад, *obboŕgъ «оберігання» → «те, що оберігає, захищає (покрівля)» (від *obbergti > **obberŕ'ti* «оберігати», пор. укр. діал. *оборіг* «навіс, солом'яна покрівля на стовпах (для зберігання сіна, немолоченого збіжжя)», рос. діал. *оборог* «рухома чотиристихила покрівля на чотирьох стовпах над стогом сіна», бр. ст. *оборогъ* «стіг, скирта», діал. *абарог* «пристрій з чотирьох стовпів і рухомої покрівлі для зберігання сіна, снопів, соломи», «навіс для сіна», п. діал. *obŕog* «(критий) стіг сіна». Автори «Етимологического словаря славянских языков» розглядають *obboŕgъ як складення **ob-* і *boŕgъ [ЭССЯ 26 : 115].

У пізній період праслов'янської мови (коли при утворенні імені від дієслова чергування голосних уже не відбувалося) від дієслова *bergti (> **berŕ'ti*) «берегти, ховати», на наш погляд, було утворено ім'я *berŕgъ «укриття, ховання» → «те, що укриває, ховає (ліс, гора, круча, високий берег)»: укр. *бэрег* «край землі біля водної поверхні», діал. «підвищення, пагорб; гора, схил гори; схил яру, долини; високий прямовисний берег, прірва», рос. *бэрег* «берег», бр. *бэраг*, друс. *берегъ*, п. *brzeg*, ч. *břeh* «т.с.», ст. *břeh* «пагорб, схил; берег; пристань», діал. *břech* «пагорб», слц. *breh* «берег; пагорб», вл. *brjóh* «берег; схил; пагорб», нл. *brjóg* «т.с.; вал, насип», полаб. *brig* «берег», болг. *бряг* «берег; стрімкий схил», м. *брег* «берег; пагорб; гора», серб. *брэг* «пагорб; височина; узгір'я», хорв. *brjêg* «пагорб; берег», слн. *brêg* «берег; схил гори; пагорб, невисока гора», стсл. *брѣгъ* «берег».

Зіставивши псл. *bergtъ з двн. *berg* «гора», ав. *barəzah-* «гора, височина», вірм. *baŕg* «високий», дослідники реконструювали іє. *bherghos «гора, височина», а оскільки іє. *gh* повинно було дати слов'ян. *z*, то цілий ряд дослідників дійшов висновку, що псл. *bergtъ запозичено з германських мов [Berneker I : 49–50; Преображенский I : 23; Kiparsky : 101–102; Hirt : 332; Torp : 265], хоча найхарактерніше для слов'янських мов значення «берег» невідоме германським мовам. Наявність *g* у віддієслівних іменах *borgъ і *berŕgъ ми пояснюємо депалатизацією на протослов'янському ґрунті в твірному дієслові (**bergt'tei* (> *bergtetj), хоча прийнято вважати, що депалатизація (субституція палатального веллярним) на слов'янському ґрунті відбулася в імені **bergt'os* [Sadn.–Aitz. 4: 272–273; ЭССЯ 1 : 192; SP I 1974: 204]. Слід зазначити, що причину депалаталізації остаточно не з'ясовано. Двн. *berg* «гора», на наш погляд, утворено від двн. *bergan* «ховати» і являє собою повний (фонетичний, семантичний і словотвірний) етимологічний відповідник псл. *berŕgъ (<*bergos).

У пізній праслов'янській мові існували також аналогічні (без чергування голосних у корені) віддієслівні префіксальні імена, наприклад, *obbergtъ «оберігання» → «те, що оберігає, захищає (охорона, замовляння, талісман)» (від *obbergti > **obberŕ'ti* «оберегти»), *obberga «те, що оберігає, захищає» (від *obbergti > **obberŕ'ti* «оберегти»), пор. укр. ст. *оберегъ* «оберігання» (XVII ст.), діал. *оберега* «охорона; острога», рос. діал. *оберег* «оберігання»;

охорона; замовляння, слова і обряд від причини; талісман, підвіска від пристігу, від вогню, води, змії, пошесті, псування весіль, хвороб тощо», діал. *oberēga* «оберігання», слн. діал. *obrēga* «простір під покрівлею перед будинком». Автори «Етимологического словаря славянских языков» теж розглядають *obbergь, *obberga* як віддієслівні імена, утворені від *obbergtʹ і [ЭССЯ 26 : 96].

2. Псл. *doгь «драння, здирання» [SP IV 1981: 127], «розчищення землі з-під лісу» — від *deгti (през. *deгo) «дерти»: укр. *дeрти*, бр. *дзeрцi* «дерти», п. *drzeć* «дерти; рвати; скубти», ч. *dřít* «дерти», слц. *drietʹ* «т.с.», вл. *drěć* «дерти; рвати; скубти», нл. *drěs* «дерти, відривати, збирати; обципувати, знімати», серб. *дрeти* «дерти, рвати», хорв. заст. *drijēti* «т.с.», слн. *drēti* «дерти, рвати», пор. лит. *dirti*, *dirù* «здирати», гр. *δέρω* «здираю», двн. *zěran* «руйнувати», іє. **der-* «дерти, здирати шкуру, роздирати» [Pokorny : 206–208; Sławski I 1952–1956: 173; Borys : 130; ESJS 3 : 163; Králik : 134]. В українській та білоруській мовах рефлекс **deг-* був витіснений рефлексом **deг-* під впливом форм презенса (*deгo тощо).

У праслов'янській мові віддієслівний іменник зазнав семантичного розвитку (при збереженні й первісного значення): «драння, здирання» → «те, що здирається; те, що зідране», «розчищення землі з-під лісу» → «розчищена земля з-під лісу» (під ріллю, під поселення): рос. діал. *дор* «роздирання на частини; здирання; розчистка; нове поселення на розчищеному місці; жир, сало в м'ясі тварин; нутряне сало; сміття, бруд, пліснява на чомусь; покрівельна дранка; прямошарове дерево, яке добре дереться або колеться», бр. діал. *дор* «покрівельний матеріал з довгих, вузьких і тонких дощечок», друс. *дорь* «земля, розчищена під ріллю і під угіддя». Слов'янському віддієслівному імені повністю відповідає гр. *дорós* «хутро», пор. також гр. *дорá* «шкура, зідрана шкіра».

Ім'я виводить від дієслова *derti П. С. Кузнецов [Кузнецов : 30]. Ряд дослідників вважає, що ім'я походить від дієслова *deгrati [ЭССЯ 5 : 80; SP IV 1981: 127].

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -о- вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена: *oгzdoгь «роздирання» → «незгода, чвари» (від *oгzdeгti «роздерти»), *szdoгь «здирання» → «те, що здирається; те, що зідране» (від *szdeгti «здерти»), *zadoгь «задирання» → «суперечка, сварка», «пристрасність, запальність» (від *zadeгti «задерти») та ін. Автори «Етимологического словаря славянских языков» розглядають *oгzboгь як безсуфіксне похідне утворення, пов'язане чергуванням регулярного типу з дієсловом *oгzdeгti [ЭССЯ 33 : 47].

Префіксальні імена з -о- вокалізмом, утворені від дієслівної основи з коренем **deг-*, наявні також у балтійських мовах, наприклад, лтс. *puõdaras* (з *põdoros) «відходи при тріпанні лика».

3. Псл. *moгь «умирання, мор» — від *meгti (през. *meгo) «мерти»: укр. *мерти* «умирати», діал. *меpeти*, рос. *меpeть*, бр. *меpцi*, друс. *меpети*, п. *mzreć* «т.с.», ч. *mřít* «умирати, чахнути», слц. *mrietʹ* «умирати; тужити, чахнути», вл. *mřěć* «умирати», нл. *mřěs* «т.с.». полаб. *marë* «умирає», болг. *мpa* «умирати», м. *мpee* «гинути; знемагати», серб. *мpeти* «умирати; гинути», хорв. *mrijēti* «умирати», слн. *mřēti* «умирати; тужити», стсл. *мрeти* «умирати», пор. лит. *mirti*, *mirštu* «умирати», лтс. *miřt*, *miřtu* «т.с.», іє. **mer-* «умирати» [Pokorny : 735; Gluhak : 426; ESJS 8 : 501; Borys : 341; Králik : 372].

В українській та білоруській мовах рефлекс **meŕ-* були витіснені рефлексами **mьŕ-* під впливом форм презенса (**mьŕo* тощо).

У праслов'янській мові віддієслівний іменник зберіг своє первісне значення («умирання, мор»): укр. *мор* «поголовна смерть, пошесть», діал. *мір* «мор», рос. *мор*, бр. *мор* «т.с.», друс. *морь* «смертельна хвороба», п. *mór* «чума», ч. *mor* «т.с.», ст. «чума», діал. *mŕg* «мор», слц. *mor* «мор. поголовна смерть; чума», діал. «чума», вл. *mór* «епідемія, чума», нл. заст. *móg* «чума, моровиця», болг. *мор* «мор, пошесть; епідемія», м. *мор* «мор; чума», серб. *môr* «мор», хорв. *mor* «смерть, мор, чума», слн. *mòg* «умирання, чума, епідемія», стсл. *моръ* «чума». Слов'янському віддієслівному імені повністю відповідає лит. *māras* «мор, чума».

Ім'я **mogь* виводить від дієслова **merti* цілий ряд дослідників [Кузнецов : 30; Schuster-Šewc 13 : 946–947; ЭССЯ 19 : 251; Wojtyła-Świerzowska : 119]. Автори «*Etymologického slovníku jazyka staroslověnského*» розглядають псл. **mogь* як старе віддієслівне утворення (з о- ступенем аблауту) безпосередньо від іє. кореня **mer-* «умирати» [ESJS 8 : 491].

4. Псл. **mogьzь* «замерзання, заледеніння» — від **meŕzti* (през. *mьŕzo*) «замерзати, переходити з рідкого стану в твердий»: укр. *мёрзти* «мерзнути, леденіти», стсл. *мръзьнь* «той, хто мерзне» (рефлекс **meŕ-* був витіснений рефлексом **mьŕ-* під впливом форм презенса — **mьŕzo* тощо), пор. іє. **mergь-* «гнити, намокати» [Pokorny : 739; Schuster-Šewc 13 : 963; Gluhak : 425; ЭССЯ 20 : 12; ESJS 9 : 504].

У праслов'янській мові віддієслівний іменник зазнав семантичного розвитку: «замерзання» → «те, що викликає замерзання (великий холод, мороз): укр. *мороз*, рос. *мороз* «мороз», бр. *мароз*, друс. *морозь*, п. *mróz* «т.с.», ст. «сильний холод; сніг, іній», ч. *mraz* «мороз, сильний холод», ст. «мороз», слц. *mraz* «т.с.; паморозь; холод», вл. *mróz* «мороз; іній», нл. *mroz* «мороз, холод», полаб. *morz* «мороз», болг. *мраз* «великий холод, при якому все замерзає», м. *мраз* «льод; мороз, холод». серб. *мрăз* «мороз; холод; паморозь, іній; льод», хорв. *mraz* «холод, мороз; паморозь; льод», слн. *mraz* «холод, мороз; іній», стсл. *мразъ* «мороз». Для псл. **mogьzь* О. О. Потебня реконструює таке первісне значення: «паморозь, іній, що замерзає при падінні дощу» [Потебня : 97].

Ряд дослідників виводить ім'я від дієслова **mьŕznŕti* [Sławski SP I 1974: 59; ЭССЯ 20 : 12], *mŕziti* «морозити» [Boryś : 340]. М. Фасмер і Г. Шустер-Шевц зазначають, що ім'я пов'язане чергуванням голосних з *mьŕznŕti* «мерзнути» [Фасмер II : 656; Schuster-Šewc 13 : 963]. При цьому корінь **mьŕz-* Г. Шустер-Шевц виводить з іє. **mergь-* [Schuster-Šewc 13 : 963]. На думку авторів «Етимологічного словника української мови», ім'я пов'язане чергуванням голосних з **mьŕzti* [ЕСУМ III : 515]. Автори «*Etymologického slovníku jazyka staroslověnského*» і Л. Кралік розглядають ім'я **mogьzь* як утворення (з о- ступенем аблауту) від дієслівного кореня, який наявний у псл. **mьŕznŕti* [ESJS 8 : 501; Králík : 371].

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -о- вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена, наприклад, **zamoŕzьzь* «замерзання» → «час, коли замерзають річки» (від **zameŕzti* «замерзти»), пор. друс. *заморозь* «час, коли замерзають річки».

5. Псл. **nogь* «занурення, пірнання, опускання (під воду або під землю)» [Wojtyła-Świerzowska : 121] — від *neŕti* (**през. nьŕo*) «занурюватися, пірнати, опускатися»: укр. діал. *нёрти* «ниряти, пірнати», друс. *нерети* «поглиблю-

ватися, ховатися», *понерети* «зануритися, опуститися; залити, покрити», ч. ст. *pnieti* «занурювати», слн. діал. *pondrėti* «занурювати», стсл. *изнрѣти* «виринути», *пнорѣти* «зануритися», пор. лит. *nėrti*, *neriù* «пірнати», лтс. *nirt*, *nirstu* «т.с.», іє. *per-* «проникати, пірнати» [Pokorny : 766]. В українській мові рефлекс **per-* був витіснений рефлексом **nyr-* під впливом форм презенса (**nyrō* тощо).

У праслов'янській мові віддієслівний іменник зазнав семантичного розвитку (зберігаючи при цьому й первісне значення): «опускання, занурення, пірнання (під воду або під землю)» → «той, хто опускається, занурюється, пірнає»: укр. *нор* (орн.) «норець, пірнікоза, *Podiceps cristatus* L.», рос. діал. *нор* (вид птаха), бр. ст. *нор* (назва птаха), діал. «пташка, яка пірнає, друс. *норъ* (назва птаха), п. пог «дика качка»; (зоол.) борсук, *Meles taxus*», ст. «людина, яка плаває під водою, пірнає; (орн.) норець, пірнікоза, *Podiceps cristatus* L.», ч. пог «занурення (напр., судна)», вл. пог «місце для пірнання», м. діал. *нор* (озерний птах), хорв. діал. пог (назва водяного птаха). Слов'янському віддієслівному імені відповідає лит. *pãgas* «гагара; водолаз».

Ім'я виводить від дієслова **nerti* цілий ряд дослідників [Brückner : 365; Wojtyła-Świerzowska : 121; БЕР IV : 685; ЭССЯ 25 : 196].

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -о- вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена, наприклад, **ronogъ* «опущення (землі)» (від **ronerti* «опуститися»), пор. болг. діал. *пноръ* «карстова яма (місце, де вода йде під землю)», слн. *рѡпog* «западина, де текуча вода йде під землю, провалля». Ім'я **ronogъ* виводить від дієслова **ronerti* М. Войтила-Свежовська [Wojtyła-Świerzowska : 121].

6. Псл. **nora* «заглиблення в землі, куди опускаються, пірнають (нора)» — від **nerți* (през. **nyrō*) «опускатися, занурюватися, пірнати» (див. вище), пор. лит. *nėrti*, *neriù* «пірнати», лтс. *nirt*, *nirstu* «т.с.», іє. *per-* «проникати, пірнати» [Pokorny : 766; Králik : 390].

У праслов'янській мові віддієслівний іменник зберіг своє первісне значення («заглиблення в землі, куди опускаються, пірнають, нора»): укр. *норá*, рос. *норá* «нора», бр. *нарá* «т.с.», друс. *нора* «підкоп», п. *pora* «нора», ч. *pora*, слн. *pora* «т.с.».

Ім'я **nora* виводить від дієслова **nerti* ряд дослідників [Wojtyła-Świerzowska : 121; ЭССЯ 25 : 185; Boryś : 367]. Автори «Этымалагичнага слоўніка беларускай мовы» вважають, що **nora* походить від **noriti* [ЭСБМ 7 : 240].

7. Псл. **pora* «те, що підпирає (підпірка)» → від **perți* (през. **ryrō*) «тиснути»: укр. *пѣрти* «випирати», рос. *перѣть* «т.с.; підпірати, упиратися», діал. «давити, тиснути, налягати», бр. *пѣрци* «випирати», друс. *перети* «тиснути, витискати; напірати, наполягати», п. *przeć* «випирати; напірати, натискати», ч. *zapřít* «підперти», ст. *přieti* «перти», слц. *zapriet'* «заперти, замкнути», вл. *prěć so* «спиратися», нл. *prěš* «т.с.», болг. *занирам* «зупиняти, затримувати; запирати», м. *занира* «зупиняти, затримувати», серб. *занирѣти* «заперти», хорв. *zãrijēti*, слн. *zaprėti* «т.с.», пор. лит. *spirti*, *spiriù* «підпірати», іє. **(s)per-* «підпірати, упиратися» [Pokorny : 990–991; Boryś : 489]. В українській та білоруській мовах рефлекс **per-* були витіснені рефлексом **ryr-* під впливом форм презенса (**ryrō* тощо).

У праслов'янській мові віддієслівний іменник зберіг своє первісне значення («те, що підпирає, підпірка»): рос. діал. *норá* «підпірка для стогу сіна», друс. *пора* «підпора, опора».

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -о- вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена, наприклад, *obpora «опора, підпірка» (від *obperti «обперти»), *podpora «підпора, опора» (від *podperti «підперти»). Ім'я *obpora виводять від дієслова *obperti автори «Этимологического словаря славянских языков» [ЭССЯ 28 : 260]. Ім'я *podpora виводить від дієслова perti (з характерним для імен о-вокалізмом) Г. Шустер-Шевц [Schuster-Šewc 15 : 1116].

8. Псл. *рогъ «тиск, тиснення» у префіксальних утвореннях: *парогъ «напір, натиск, натиснення», *отрогъ «відпирання, віджимання», *сорогъ «стискання, змагання» → «словесне змагання, сперечання, суперечка», *урогъ «упирання, притискання» → «те, у що упираються», *зарогъ «запирання, зажимання» → «те, що запирає, зажимає» та ін. — від *perti (през. *рърѣ) «тиснути» (див. вище) (*naperti «наперти, натиснути», *otperti «відперти, віджати», *sъperti «сперти, стиснути», *uperti «уперти, притиснути», *zaperti «заперти, затиснути» та ін.), пор. лит. spirti, spiriù «підпирати», іє.*(s)per- «підпирати, упиратися» [Pokorny : 990–991; Borys : 489].

Віддієсловому імені *рогъ, яке не збереглося в слов'янських мовах, відповідає лит. spāras «підпірка».

Ім'я *парогъ виводять від дієслова *naperti автори «Этимологического словаря славянских языков» [ЭССЯ 22 : 225].

9. Псл. *prostora «простягання» — від *prosterti (през. *prostьrѣ) «простягти, простерти», пор. укр. *простёрти* «простягти; розпросторити; розпрямити», рос. *простерётъ* «простягти; розпросторити; спрямувати», друс. *простерти* «розстелити; протягнути; розпросторити; поширити; спрямувати», ч. *prostít* «розстелити», слц. *prestriet'* «постелити; накрити (стіл)», **striet' sa* «простягатися, поширюватися», ст. *striet'* «простягати», вл. *přestrěc* «розтягти, розстелити (скатертину); закинути (сітку)», нл. *přestrješ* «розстелити, простягти», болг. *простра́* «розстелити; розвісити (білизну); простерти, простягнути (руки)», м. *простре* «розстелити; простерти, простягти», серб. *прѡстрѣти* «розстелити; простерти; постелити; застелити», хорв. *pròstrijēti* «т.с.», слн. *prostrēti* «простерти», стсл. *прострѣти* «розстелити, простягти, простерти, розтягти», пор. лат. *sternō* «стелю, розстеляю», іє. *ster- «розширяти, поширювати» [Pokorny : 1029–1030]. В українській та давньоруській мовах рефлексі *prostēr- були витіснені рефлексами *prostьr- під впливом форм презенса (*prostьrѣ тощо). Безпрефіксне дієслово *sterti в слов'янських мовах не збереглося. Це дієслово реконструюють автори «Етимологічного словника української мови», автори «Etymologického slovníku jazyka staroslověnského», Л. Кралік [ЕСУМ IV : 605; ESJS 12 : 727; Králík : 560]. М. Фасмер теж фактично реконструює дієслово *sterti, *stьrѣ, подаючи префіксальне утворення від нього таким чином: *(pro-)sterti, *(pro-)stьrѣ [Фасмер III : 379].

У праслов'янській мові віддієслівний іменник *prostora зазнав семантичного розвитку: «простягання» → «простір», «вільний, не зайнятий обшир», пор. укр. *прѡстір* «протяжність, просторинь; роздолля», рос. *простѡр* «простір», бр. *прастѡр*, друс. *просторь* «т.с.; роздолля, свобода; можливість; привілля, достаток», ч. *prostor* «простір», слц. *priestor* «т.с.», болг. *простѡр* «простір, великий простір; роздолля, свобода, широкі можливості», м. *простор* «простір», серб. *прѡстор*, хорв. *próstor* «т.с.», слн. *próstor* «місце; простір», рос.-цсл. *просторъ*.

Ім'я *prostogъ виводять від дієслова *prosterti М. Фасмер і М. Войтила-Свєжовська [Фасмер III : 380; Wojtyła-Świerzowska : 124].

10. Псл. *togъ «тертя, утоптування» — від terĭti (през. *тъгъ) «терти, топтати»: укр. *тёрти, тёрти дорóгу* «утоптувати дорогу», рос. *терётъ* «терти», бр. *цёрці*, п. *trzeć*, ч. *třít*, слц. *triet'*, вл. *trěc*, нл. *trěš*, серб. *трѣти*, хорв. *třiti*, слн. *trěti* «т.с.», стсл. **трѣти /трѣти** «терти», пор. лит. *tirti, tiriù* «пізнавати, досліджувати», лтс. *třít* «гострити; терти», лат. *terō, -ere* «терти», гр. *τείρω* (< *τερῖω*) «тру, терзаю», іє. *ter(ə)- «терти» [Pokorny : 1071–1072; Borys : 648; Králik : 627]. В українській, білоруській, сербській та хорватській мовах рефлексі *ter- були витіснені рефлексами *тъг- під впливом форм презенса (*тъгъ тощо) (інфінітив вирівнявся за презенсом) [Gluhak : 641].

У праслов'янській мові віддієслівний іменник зазнав семантичного розвитку: «тертя, утоптування» → «те, що утоптане (стежка, дорога, місце)»: укр. *тор* «колія», рос. діал. *тор* «прокладання борозни, стежки; протоптування; прокладена дорога; утоптане місце», бр. *тор* «колія», п. *tor* «т.с.», ч. діал. *tor* «уторована дорога», болг. *тор* «добриво, гній», серб. *тѳр* «загін для худоби», хорв. діал. *tor* «слід; огорожа», слн. *tòr* «тертя». М. Фасмер лише зазначає, що *togъ пов'язане чергуванням голосних з *terti [Фасмер IV : 81].

11. Псл. *vogъ «просовування, обвивання, обплетення, обгородження, зв'язування» — від *verĭti (през. *въгъ) «просовувати, обвивати, обплітати, обгороджувати, зв'язувати»: рос. діал. *верётъ* «плести взуття», друс. *врѣти* «заперти», п. *zawrzec* «зачинити, закрити», діал. *wrzec* «закривати, затикати», ч. *zavřít* «заперти, зачинити, закрити, замкнути», слц. *zavriet'*, вл. *zavřec*, нл. *zawřec* «т.с.», болг. рідк. *вра* «всовувати, засовувати, утискувати», серб. *одаврѣти* «випрягти волів, вийнявши з ярма шворінь», хорв. ст. *vrjěti se* «ховати, заховувати, приховувати», слн. *odvrěti* «відкрити», стсл. **заврѣти** «закрити», пор. лит. *vėrti, veriù* «просиляти нитку; зачиняти, відчиняти», лтс. *vėrt* «просиляти; відмикати», лат. *aperio* (< *ap-*cerio*), -*re* «відкривати, відчиняти», гр. *ἀείρω* «сплутую, зв'язую», іє. *цег - «зв'язувати, в'язати, нанизувати» [Pokorny : 1150; Králik : 671].

У праслов'янській мові віддієслівний іменник зазнав семантичного розвитку: «просування, обвивання, обплетення, обгородження, зв'язування» → «те, що обплітає, обгороджує (огорожа)», «те, що виготовлено з грубо тканого полотна — верети (мішок)»: укр. діал. *вір* «огорожа із жердин», рос. діал. *вор* «огорожа», бр. діал. *вор* «хлів», друс. *ворь* «огорожа; обгороджене або обкопане місце», п. *wór* «(великий) мішок», ч. *vor* «мішок».

В. Борись виводить ім'я від дієслова *verti «зав'язати» [Borys : 709]. О. Є. Анікін теж вважає псл. *vogъ «огорожа, загорода, жердина для огорожі; мішок, в'язка» похідним від дієслова *verti «закривати, зачиняти» [Анікин 8, 2014: 229]. М. Фасмер указує на зв'язок імені з рос. діал. *верать* «совати, укладати, ховати, копатися» [Фасмер I : 350]. В. Махек виводить ім'я від *ver-, ч. -*vřít* «закрити» [Machek 1971: 697]. А. Брюкнер розглядає п. *wór* «мішок» як похідне від дієслова *wrzec* «закривати, затикати» [Brückner : 631].

Повна відповідність слов'янським імені та дієслову представлена в литовській мові: лит. *vãras* «жердина в огорожі» — *vėrti, veriù* «простромлювати. просовувати».

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -о- вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена: *obvogъ «плетення, обгородження, обв'язування» → «те, що обгороджено; те, чим обв'язують, прив'язують» (від *obverĭti «обплести, обгородити, обв'язати»), *otvogъ «відвивання, від-

кривання» → «те, що відкрито (отвір)» (від *otverti «відвити, відкрити»), *sъvoгъ «з'єднання» → «те, чим з'єднують» (від *sъverti «з'єднати»), *zavogъ «завивання, закривання, загородження» → «те, що закриває» (від *zavertі «завити, закрити») та ін. Ім'я *obvogъ виводять від дієслова *obverti автори «Етимологического словаря славянских языков» [ЭССЯ 31 : 93, 95].

Розглянуті вище слова (як безпрефіксні і їх відповідники в литовській та грецькій мовах, так і префіксальні) дозволяють зробити висновок, що в давнину запором на воротах або на дверях служила мотузка (кільце мотузки), якою обвивали дві сусідні жердини (жердина воріт або дверей з жердиною біля воріт або біля дверей). У такому випадку значення «зачиняти, замикаати» розвинулося із значення «обвивати, з'єднувати», а значення «відчиняти, відмикати» — із «відвивати, роз'єднувати», що підтверджується свідченнями литовської та латиської мов, пор. лит. užverti «зачиняю (двері)» (букв. «обвиваю»), atverti «відчиняти (букв. «відвивати») при verti «проселяти нитку; зачиняти, відчиняти»; лат. operiō (*opvertiō) «зачиняю, замикаю» (букв. «обвиваю»), areriō (*arvertiō) «відчиняю, відмикаю» (букв. «відвиваю») при veriō «вити».

12. Псл. *vora «те, що обгороджує (огорожа); те, чим обв'язують (мотузка)» – від *verti (през. *vъгo) «просовувати, обвивати, обплітати, обгороджувати, зв'язувати» (див. вище), пор. лит. verti, veriū «просилати (нитку); зачиняти, відчиняти», лтс. vėrt «просилати; відмикати», лат. aperio (<*ar-цerio), -ге «відкривати, відчиняти», гр. ἀείρω «сплутую, зв'язую», іє. *цег- «зв'язувати, в'язати, нанизувати» [Pokorny : 1150; Králik : 67].

У праслов'янській мові віддієслівний іменник зберіг своє первісне значення («те, що обгороджує, огорожа», «те, чим обв'язують, мотузка»): рос. діал. *вора* «огорожа», *ворка* «тонка мотузочка, яку вкладають у рот норовистому коневі, щоб його загнуждати», друс. *вора* «огорожа».

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -о- вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена: obvora «огорожа; те, чим обв'язують (мотузка)» (від *obverti «обплести, обгородити, обв'язати»), *sъvora «те, чим з'єднують» (від *sъverti «сплести, з'єднати»), пор. рос. *свора* «мотузка (шворка), на якій ведуть мисливських собак» > «мисливські собаки на шворці (на ремені)» > «згряя собак»; *zavora «те, що закриває» (від *zavertі «завити, закрити») та ін. Префіксальному віддієслівному імені obvora «те, чим обв'язують (мотузка)» повністю відповідають лит. arvara «мотузка», arūvara «мотузка для підв'язування личаків». Ім'я *obvora виводять від дієслова *obverti автори «Етимологического словаря славянских языков» [ЭССЯ 31 : 93, 95].

13. Псл. *vorgъ «покидання, вигнання» — від *verti > *verti (през. *vъгo) «кидати; гнати»: укр. діал. *верѣчи* «кинути», слн. vrěci, стсл. **врѣци** «т.с.», пор. лат. vergb, -ere «схилитися, нахилитися», нім. werfen «кидати», іє. *цег- «вертіти, крутити; гнати, переслідувати», похідне від *цег- «вертіти, крутити, згинати» [Pokorny : 1152, 1154, 1181; Borys : 711].

У праслов'янській мові віддієслівний іменник зазнав семантичного розвитку: «покидання, вигнання» → «той, хто покинутий (родом); той, хто вигнаний (із роду); той, від якого всі відщуралися» → «лиходій, злочинець, злодій, недруг»: укр. *ворог*, рос. діал. *ворог* «ворог», бр. *вораг*, друс. *ворогъ*, п. wróg «т.с.», ч. ст. vráh «недруг», ч., слц. vráh «убивця», болг. *враг* «ворог, недруг», серб. *vrâg* «чорт, диявол», хорв. vrâg, слн. vrâg «т.с.», стсл. **врагъ**

«ворог». Семантика імені зумовлена тим, що давні слов'янські племена виганяли із свого середовища вбивць і лиходіїв, яких вважали своїми ворогами.

Для псл. *vorgъ дослідники реконструюють таке первісне значення: «вигнанець, відкинутий» [ЕСУМ IV : 426], «вигнанець із роду; той, якого всі відцуралися» [Трубачев 1959: 176; ЭСРЯ 3 : 165], «убивця» [Moszyński 1953, 347], «той хто нас пригноблює, утискує» [Machek 1957: 573], «опальна, переслідувана, вигнана людина» [Мартынов : 153].

Слов'янському віддієслівному імені відповідає гот. warg «лиходій», герм. *wargaz «злочинець». Слід відхилити припущення про запозичення псл. *vorgъ з герм. *wargaz [Moszyński 1955: 133–134] або гот. warg [Дорн : 400–405]. Не виключено, що слов'янському віддієслівному імені відповідає також лит. vařgas «горе, біда», лтс. vařgs «хворобливий, кволий; нужденний, убогий; біда, лихо», прус. wargs «злий». У такому разі лит. vařgti «бідувати», лтс. vařgt «чахнути, животіти» (балт. *vargtei) виникли з *vergtei під впливом віддієслівного імені *vargas.

Автори «Этимологического словаря русского языка» ім'я *vorgъ виводять від дієслова, похідного від іє. *црег / *цег- «гнати» [ЭСРЯ 3 : 165]. Автори «Етимологічного словаря української мови» лише зазначають, що *vorgъ пов'язане чергуванням голосних з *vřgati «кидати» [ЕСУМ I : 426].

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -о- вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена, наприклад, *jъzvorgъ «викидання» → «те, що викинуто» — від *jъzvergt'i > *jъzvert'i (през. *jъzvъrgo) «викинути», пор. друс. *изворогъ* «викидень», слн. *izvrâg* «викидання», стсл. **изврагъ** «недоносок». Автори «Этимологического словаря славянских языков» ім'я *jъzvorgъ виводять від дієслова *jъzvъrgati [ЭССЯ 9 : 99].

14. Псл. *vorghъ «молотіння збіжжя витоптуванням (звичайно за допомогою худоби)» — від *verxti > *vert'i (през. *vъrĥo) «молотити збіжжя витоптуванням (звичайно за допомогою худоби)»: болг. діал. *врѣха* «молотити», серб. *врѣћи* «молотити, обмолочувати», хорв. *vrjěći* «т.с.», стсл. **врѣци** «молотити», пор. лит. *veřsti*, *verčiù* «валити, звалювати, перевертати», лат. *verrō* (<*versō), -ere «мести; згрібати в купу; тягти, волочити», гр. ἔρρω «з трудом ходжу, волочуся», іє. *цєс- «волочити по землі» [Рокорну : 1169; Gluhak : 684]. У болгарській мові рефлекс *verĥ- був витіснений рефлексом *vъrĥ- під впливом форм презенса (*vъrĥo тощо).

У праслов'янській мові віддієслівний іменник зазнав семантичного розвитку: «молотіння збіжжя витоптуванням (звичайно за допомогою худоби)» → «те, що молотять названим способом», «те, що намолочено названим способом»: укр. *вóрах* «купа», діал. «купа невіяного зерна», рос. *вóрах* «купа; невіяне зерно», діал. «згорнуте в купу лопатою молочене, ще не віяне зерно», бр. діал. *вóрах* «купа зерна або гною», болг. діал. *врах* «сніп, приготовлений до обмолоту; клуня, стодола», м. *врав* «купа снопів на току», серб. *врах* «купа (снопів)», *вршāj* «ряд снопів на току; молотьба, час молотьби», слн. *vršāj* «збіжжя, приготовлене для обмолоту», стсл. **врахъ** «тік, молотьба». Автори «Etymologického slovníku jazyka staroslověnského» виводять ім'я *vorghъ від дієслова *verxti «молотити (збіжжя)» [ESJS 18 : 1081].

Слов'янському віддієслівному імені відповідає лтс. *vârsmis* «збіжжя, розстелене для обмолоту; купа просіяного зерна».

Для псл. *vorghъ дослідники реконструюють таке первісне значення: «купа збіжжя (для обмолоту)» [ЕСУМ I : 429], «молотіння шляхом волочіння тягарів по збіжжю, яке молотиться» [ЭСРЯ 3 : 168].

15. Псл. *vořza «те, чим стягують, в'яжуть (мотузка, ремінь)» — від *veřzti (през. *vьr̥zq) «в'язати; зав'язувати; зв'язувати»: укр. *верзті* «говорити дурниці; вести пусті балачки», рос. діал. *верзті* «говорити щось довго, але безтолково; брехати, марити, говорити дурниці; робити щось довго, але безтолково», бр. *в'ярці* «марити», болг. *вр̆звам* «зв'язувати, зав'язувати», м. *врзе* «т.с.», серб. *вр̆сти се* «крутитися, вертїтися на одному місці», *завр̆сти* «зв'язати, зав'язати», стсл. *отвр̆ѣсти* «розкрити, розверзти», *повр̆ѣсти* «прив'язати», пор. лит. *veřžti, veřžiu* «зав'язувати; затягувати, стискати», іє. *цег-ġh- «вертїти, крутити, стискати, давити», що є розширенням *цег- «вертїти, крутити, згинати» [Pokorny : 1152, 1154–1155; ЕСУМ I : 427; ESJS 11 : 693; Králík : 462]. У більшості слов'янських мов рефлексі *veřz- були витіснені рефлексами *vьr̥z- під впливом форм презенса (*vьr̥zq тощо) [Аникин 6, 2012: 308].

Той факт, що на ґрунті східнослов'янських мов у дієслова *верзти* із значення «в'язати» розвинулося значення «говорити дурниці», ми схильні пояснити існуванням у давніх слов'ян елементів вузликового письма, яким не кожен досконало володів, часом не до ладу нитки плів (плів дурниці), безтолково вузли в'язав (верз дурниці), і те, що наплів, нав'язав (наверз), не відповідало дійсності [Скляренко 2011: 50–52].

У праслов'янській мові віддієслівний іменник зберіг своє первісне значення («те, чим стягують, в'яжуть, мотузка, ремінь»): укр. діал. *вор̆за* «мотузка, шнурок; мотузка або ремінь у батозі, яким б'ють». Слов'янському віддієслівному імені відповідає лтс. *varza* «сплутана пряжа».

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -о- вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена, наприклад, *pavořza «те, чим стягують, зв'язують (мотузка, поворозка)», *povořza «т.с.» (від *poveřzti «пов'язати зав'язати»).

16. Псл. *vořzь: у префіксальному утворенні *pavořzь «стягування. зв'язування» → «те, чим стягують, зв'язують», *povořzь «те, чим стягують, зв'язують» — від *veřzti (през. *vьr̥zq) «в'язати; зав'язувати; зв'язувати» (див. вище), *poveřzti «пов'язати, зв'язати», пор. лит. *veřžti, veřžiu* «зав'язувати; затягувати; стискати», іє. *цег-ġh- «вертїти, крутити, стискати, давити», що є розширенням цег- «вертїти, крутити, згинати» [Pokorny : 1152, 1154–1155; ЕСУМ I : 427; Králík : 462]. Слов'янському віддієслівному імені *vořzь відповідає лит. *váržas* «довгий кошик для рибної ловлі, сплетений з вербових лозин» (з вокалізмом -ā-).

У праслов'янській мові віддієслівні іменники *pavořzь і *povořzь зазнали семантичного розвитку: «стягування, зв'язування» → «те, чим стягують, зв'язують»: укр. *п̆вороз* «мотузка, зав'язка», діал. *п̆вороз* «вусик у витких рослин», рос. діал. *п̆вороз* «зав'язка у мішку», друс. *поворозь* «перетинка», п. *rowróz* «канат, линва», слц. *rovraz* «мотузка; канат», нл. *rowrjóz* «т.с.». Ім'я *povořzь «те, що використовується для зв'язування» В. Борись і Л. Кралік виводять від дієслова *poveřzti «зав'язати, зв'язати» [Borys : 475; Králík : 462].

На основі розглянутого матеріалу можна підтвердити вже встановлене правило словотвірної реконструкції праслов'янських безсуфіксних дієслів на основі віддієслівних імен: оскільки в ранній праслов'янській мові при утворенні імені від безсуфіксного дієслова з кореневим голосним *e* (у складі дифтонгічного сполучення *er > er̥*) відбувалося чергування кореневого голосного *e* з *o*, наявність у праслов'янському імені кореневого голосного *o* (у складі дифтонгічного сполучення *or > or̥, or*) може вказувати на походження

імені від безсуфіксного дієслова з кореневим голосним *е* (з кореневим *er > er*), навіть якщо таке дієслово і не засвідчується слов'янськими мовами.

Б. Реконструкція праслов'янських безсуфіксних дієслів на основі віддієслівних імен з *ог* у корені

1. Псл. *богъ* «брання, збирання» [SP I 1974: 336; Wojtyła-Świerzowska : 62] — від ***ber̥ti* (през. ***bьr̥o*) «нести» → «брати», пор. лат. *ferō* «несу», гр. *φέρω*, вірм. *berem* «т.с.», іє. **bher-* — «нести, приносити» [Pokorny : 128], а також, очевидно, лит. *beĩti* «сипати» (перв. «сипати зерно в землю при обробці поля»), лтс. *bẽrt* «т.с.». У слов'янських мовах дієслово ***ber̥ti* «брати» не збереглося, ще до розпаду праслов'янської єдності воно було витіснене дієсловом **bьrati <*bir̥atei* «брати», утвореним від ***ber̥ti* «брати» за допомогою чергування кореневих голосних *е : і* та суфікса *-a-* (пор. **nezti : *nъzati*) і добре збереженого в сучасних слов'янських мовах.

У праслов'янській мові віддієслівне ім'я **bogъ* зазнало семантичного розвитку (зберігаючи при цьому й первісне значення): «брання» → «те, що збирається (данина, натовп, складка на одязі)»: рос. діал. *бор* «брання, взяття; збір ягід, грибів тощо; лов риби», ст. «податок; збір данини, податку, побір; зборки, складки на сукні», друс. *борь* «вид данини», ч. ст. *bor* «натовп, загін, збори», болг. діал. *бор* «вибір, відбір, складка (одягу)», серб. *бор* «зморшка (на обличчі)», хорв. *bōr* «складка; зморшка (на обличчі); подряпина на стіні».

Слов'янському віддієслівному імені повністю відповідають лит. *bãras* «частина поля, яку один жнець або сіяч обробляє за один день», гр. *φόρος* «податок», іє. **bhoros* «несення, несіння» [Wojtyła-Świerzowska : 26].

Автори «Słownika prasłowiańskiego» ім'я **bogъ* (nomen actionis) виводять від дієслова **bьrati* [SP I 1974: 336]. Авторі «Этимологического словаря славянских языков» указують на співвідносність **bogъ* з дієсловом **bьrati* [ЭССЯ 2 : 218].

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з *-o-* вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена: **nabogъ* «набирання» → «те, що набрано, підібрано» — від ***naber̥ti* «набрати»; **orzbogъ* «розбирання» — від ***orzber̥ti* «розібрати»; **otbogъ* «відбирання» — від ***otber̥ti* «відібрати»; **robogъ* «забирання» → «те, що забрано» — від ***rober̥ti* «забрати»; **sqobogъ* «збирання» → «те, що зібрано», **szьbogъ* «збирання» — від ***szьber̥ti* «зібрати» (пор. рос. діал. *субор* «каміння, валуни, зібрані з ріллі і складені купою»); **ubogъ* «прибирання, убирання» → «те, у що убираються, одягаються (наряд, одяг)» — від **uber̥ti* «убрати»; **zabogъ* «забирання» → «те, що забрано (захоплено)», «те, що позначає межі забраної (захопленої) території (огорожа)» — від ***zaber̥ti* «забрати» та ін. Вираз рос. *забира́ть по́ле забо́ром* не залишає ніяких сумнівів, що слово *забор* пов'язане з *брати*. «Єдино прийнятне тлумачення — із *за-братъ*» — зазначає О. М. Трубачов [Трубачев 1961: 133]. Тому виведення *забор* від **zaborti* з первісним значенням іменника — «те, що захищає» [ЭСРЯ 6 : 8–9] вважаємо помилковим. Таке виведення О. М. Трубачов називає неправдоподібним [Трубачев 1961: 133].

Дослідники розглядають ім'я **nabogъ* як утворення від дієслова **nabьrati*, **naber̥o* [ЭССЯ 21 : 214], а ім'я **orzbogъ* — як утворення від дієслова **orzьrati*, **orzber̥o* [Bezlej III 1995: 157; ЭССЯ 32 : 259].

2. Псл. **dor̥ga* «смуга землі, розчищена від рослинності (дорога)» (пор. російське прислів'я «На битой дороге трава не растёт») — від ***der̥gti > **der̥t'i* (през. ***dьr̥go*) «смикати, рвати», пор. лит. *dirgti* «розслабитися», дангл. *tergan* «смикати», нім. *zergen* «тягти, смикати», іє. **der-gh-* «смикати,

рвати», що є розширенням кореня *der- «дерти» формантом -gh- [Pokorny : 210; SP V 1984: 46–47; ЭССЯ 5 : 221; ЕСУМ II : 36]. У слов'янських мовах дієслово **dęrgti (>**dęrt'i) не збереглося (воно було витіснене дієсловом *dęrgati).

У праслов'янській мові віддієслівний іменник зберіг своє первісне значення («дорога»): укр. *дорóга*, рос. *дорóга* «дорога», діал. «вулиця; покинуте русло», бр. *daróga* «дорога», друс. *дорога*, п. *droga* «т.с.», ч. ст. *dráha* «общинний вигін; вигони біля доріг; дорога», ч. *dráha* «дорога; пустище, вигін», слц. *dráha* «дорога, колія, борозна», вл. *dróha* / *droha* «дорога; вулиця», нл. *droga* «дорога», серб. *dràga* «ущелина, тіщина», ст. «дорога», діал. «вузька морська затока». хорв. *dràga* «долина», слн. *dràga* «канава для відведення води на луку; лощина, яр; дорога».

Дослідники розглядають ім'я *dorga як утворення від дієлова *dęrgati [ЭССЯ 5 : 75], *dęgati «тягнути, рвати» [Sławski I 1952–1956: 167; Boryś : 126], *dęgnōti, *dęgati [SP IV 1981: 115] або як утворення, що має однаковий корінь з *dęrgnōti [Králik: 132].

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -о- вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена, наприклад, *sędōrga «те, що смикає» – від **sędęrgti > **sędęrt'i «смикати», пор. укр. *судорога* «різке мимовільне скорочення м'язів, яке звичайно супроводжується біллю», заст. *сударга* «т.с.», рос. *судорога*, бр. *сўтарга*, заст. *сўдарга* «т.с.». Автори «Етимологічного словника української мови» реконструюють префіксальне ім'я *sędęrga «судомо» [ЕСУМ V : 468]. На наш погляд, у праслов'янській мові існували два варіанти імені: *sędōrga і *sędęrga. Так вважають і автори «Этымалогічнага слоўніка беларускай мовы» [ЭСБМ 13 : 22]. Другий варіант був відомію першого під впливом форм презенса твірного дієлова (*dęrgō тощо).

3. Псл. *dvoгъ «простягання, розходження в сторони» — від **dverti «простягатися, розходитися в сторони», пор. лит. *dvėrti* «простягатися, розходитися в сторони», іє. * dhцer- «простягатися, розходитися в сторони». Ю. Покорний реконструює іє. *dhцēr- «двері» [Pokorny : 278]. У слов'янських мовах дієслово **dverti «простягатися, розходитися в сторони» не збереглося (від нього був утворений іменник ї-основ *dvъгъ (*dvъri) «двері», букв. «те, що розходить в сторони».

У праслов'янській мові віддієслівне ім'я *dvoгъ зазнало семантичного розвитку: «простягання, розходження в сторони» → «те, що простягається, розходить в сторони», «обгороджений простір землі при будинку, двір», букв. «те, що розходить в сторони від будинку» або «те, що прилягає до будинку»: укр. *двір* «обгороджена ділянка землі при будинку», рос. *двор* «двір», бр. *двор* «т.с.», друс. *дворь* «садиба; приміщення, будівля; двір», п. *dwóg* «двір; садиба», ч. *dvůr* «двір», слц. *dvog*, вл. *dwóg*, нл. *dwog* «т.с.», полаб. *dōg* «садиба», болг. м. *двор* «двір», серб. *двѡр*, хорв. *dvōr*, слн. *dvòr*, стел. *дворь* «т.с.».

Слов'янському *dvoгъ відповідає лтс. *dvārs* «хвіртка». Лит. *dvāras* «маєток» вважається запозиченням із слов'янської [Fraenkel I 1962: 112; Sławski I 1952–1956: 183; Эндзелін : 196], хоча посилення на ізольованість цього слова в балтійських мовах не здається нам переконливим, зважаючи на наявність лтс. *dvārs* «хвіртка», лит. *dvėrti* «протягатися, розходитися в сторони».

Автори «Этимологического словаря славянских языков» допускають, що іменник *dvoгъ походить від твірної основи з голосним -e- в корені, яка

до нас не дійшла [ЭССЯ 5 : 170]. Автори «Słownika prasłowiańskiego» теж не виключають, що псл. *dvoгъ являє собою утворення від дієслова з кореневим голосним -e-, пор. лит. dvėrti, dvėrù «простягатися, розходитися в сторони» [SP V 1984: 134].

Дослідники, які виводять псл. *dvoгъ від іє. **dhuĕг- «двері, ворота», встановлюють для *dvoгъ таке первісне значення: «те, що знаходиться перед будинком, перед воротами» [Gluhak : 214], «простір, замкнений воротами, загорода» [Sławski I 1952–1956: 183; ЕСУМ II : 18], «те, що закривається; те, що є закритим» [Králik : 140].

4. Псл. *goгѣ «обгороджування, обнесення огорожею» [Borys : 181] — від **geгѣdti > **žerѣdti > **žerѣsti (през. **žьгѣd) «обгороджувати, обносити огорожею», пор. іє. *g'herdh- «охоплювати, обгороджувати, обносити огорожею», що є розширенням на -dh- кореня *g'her- «хапати, схоплювати» [Pokorny : 442, 444; ЭСРЯ 5 : 286; Gluhak : 243]. На слов'янському ґрунті корінь *g'herdh- зазнав депалаталізації (*g'h>gh), хоча зберігся і варіант кореня з палаталізацією. У слов'янських мовах дієслово **žerѣdti (**žerѣsti), **žьгѣd не збереглося (від нього був утворений іменник ї- основ *žьгѣ «жердина в огорожі»).

У праслов'янській мові віддієслівне ім'я зазнало семантичного розвитку: «обгороджування, обнесення огорожею» → «те, що обгороджено, обнесено огорожею (обгороджене місце)», «огорожа»: укр. *ѓород* «місто», рос. *ѓород* «т.с.», діал. «огорожа біля житла, селища; фортеця, укріплене стінами місце всередині селища; селище, обнесене огорожею», бр. *ѓорад* «місто», друс. *городь* «огорожа; укріплення, фортеця, місто; кам'яні стіни; захист, надія», п. gród «фортеця, замок», ст. «місто», ч. hrad «фортеця, замок», слц. hrad «т.с., палац», вл. hród, нл. grod «т.с.». полаб. gord «замок; будинок суду», болг. *град* «місто», м. *град* «місто; фортеця, твердиня», серб. *ѓрад* «місто; фортеця, замок», хорв. grād «т.с.», слн. grād «замок; місто», стсл. **градь** «місто; стіна, міська стіна; сад, парк».

Слов'янському віддієслівному імені повністю відповідає лит. gārdas «огорожа, загорода, загін, хлів, стійло», лтс. gārds «відгороджене місце для свиней», гот. gards «дім». Припущення про запозичення псл. *goгѣ з германських мов — з гот. gards «дім» [Zubatý : 421; Hirt : 333; Feist : 198] слід відхилити.

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -o- вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена, наприклад, *obgoгѣ «обгороджування» → «те, що обгороджено (обгороджене місце)» → «ділянка землі (горбд)» — від **obgeгѣdti > **obžerѣdti > **obžerѣsti «обгороджувати, обносити огорожею». Автори «Этимологического словаря славянских языков» розглядають ім'я *obgoгѣ як утворення від дієслова *obgorditi [ЭССЯ 27 : 12].

5. Псл. *goгѣ «огорожа» — від **geгѣdti > žerѣdti > **žerѣsti (през. **žьгѣd) «обгороджувати, обносити огорожею» (див. 22), пор. іє. g'herdh- «охоплювати, обгороджувати», що є розширенням на -dh- кореня *g'her- «хапати, схоплювати» [Pokorny : 442, 444; ЭСРЯ 5 : 286; Gluhak : 243]. На слов'янському ґрунті корінь *g'herdh- зазнав депалаталізації (*g'h>gh), хоча зберігся і варіант кореня з палаталізацією. У праслов'янській мові віддієслівне ім'я зберегло своє первісне значення («огорожа»): рос. діал. *горóда* «огорожа, загорода», болг. діал. *ѓрада* «огорожа».

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -o- вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена: *nagoгѣ «те, що зверху обгородже-

ного» (тобто первісно нагорода воєначальникам полягала у виділенні додаткових земель) — від ***nagerđti > **nažerđti > **nažersti* «нагороджувати, обгороджувати»; **obgorđa* «огорожа» — від ***obgerđti > **obžerđti > **obžersti* «обгороджувати»; **pergorđa* «перегородка» — від ***pergerđti > **peržerđti > **peržersti* «перегороджувати»; *zagerđa* «загороджене місце, загорода» — від ***zagerđti > **zažerđti > **zažersti* «загороджувати» та ін.

Автори «Этимологического словаря славянских языков» розглядають імена **nagorda* і **obgorda* як утворення відповідно від дієслів **nagorditi* «нагородити» і **obgorditi* «обгородити» [ЭССЯ 22 : 51; ЭССЯ 27 : 12]. На думку Ф. Міклошича, **nagorditi* «нагородити» первісно означало «подарувати город (місто)» [Miklosich : 74]. На думку М. Фасмера, первісним значенням **nagorditi* було «навалити купою» [Фасмер III : 37]. Обидві точки зору слід відхилити [ЭССЯ 22 : 52; ЕСУМ I : 567].

6. Псл. **gogь* «вигоріле, випалене в лісі місце; лісна пожежа» — від **geřti > *žer̥ti* (през. **žьr̥o*) «горіти, палити», пор. іє. **g^uher-* «горіти, палати». Ю. Покорний та інші дослідники реконструюють іє. **g^uher-* з іншим значенням — «гарячий, теплий» [Pokorny : 493–495; Sławski I 1952–1956: 323; ЕСУМ I : 567].

У слов'янських мовах дієслово **žerti* зі значенням «горіти, палити» не засвідчене (воно було витіснене дієсловом **gorēti* «горіти, палати»). Услід за Ж. Ж. Варбот, ми вважаємо, що в праслов'янській мові дієслово **žer̥ti* втратило значення «горіти, палати; палити» і набуло значення «жертвувати, приносити в жертву», що пояснюється роллю вогню в жертвоприношеннях давніх народів, у тому числі і давніх слов'ян [Варбот : 72], пор. друс. *жере-ти / жьрѣти / жьрьти, жьру* «приносити в жертву; здійснювати жертвоприношення», стсл. *жрѣти / жръти, жьрж* «т.с.», лит. *girti, gigiù* «хвалити, вихваляти», лтс. *dziiti* «славити» (у давньоруській і старослов'янській мовах рефлекс **žer̥-* був витіснений рефлексом **žьr̥-* під впливом форм презенса — **žьr̥o* тощо) [Варбот : 72].

У праслов'янській мові віддієслівне ім'я **gogь* зберегло своє первісне значення («вигоріле, випалене в лісі місце»), пор. рос. діал. *горь* (ж.р.) «випалений пожежею лісовий простір», п. ст. *gorz (górz)* «пожежа, пожар, згарище», хорв. діал. *gôr* «палення в стравоході, печія».

Автори «Słownika prasłowiańskiego» виводять ім'я **gogь*, для якого встановлюють основне значення «паління, спалювання вогнем, вогонь, пожежа», від дієслова **gorēti* [SP VIII 2001: 125].

7. Псл. **kora* «те, що зрізається, легко відділяється (кора)» — від ***ker̥ti > **čer̥ti* «різати», пор. лит. *kėrti, kėrstu* «відставати, відділятися (про шкіру, кору), лтс. *šķiīt* «відділяти, відокремлювати», гр. *κεῖρω (< керіω)* «стрижу; зрубую; обскубую», іє. **(s)ker-* «різати, стригти, відділяти» [Pokorny : 938–940; Sławski II 1958–1965: 471; ЕСУМ III : 20; ЭСРЯ 8 : 308; Králik : 296].

У праслов'янській мові віддієслівне ім'я **kora* зберегло своє первісне значення («кора»): укр., рос., болг. *корá*, бр. *карá* «кора», друс. *кора*, п. *koга*, ч. *kůга*, слц. *kôга*, м. *кора*, серб. *кѡра*, хорв. *кѡга*, слн. *kôга*, стсл. *кора* «т.с.». Вважається, що первісне значення **kora* — «те, що можна відрізати, облупити, віддерти» [ЭСРЯ 8 : 308], «те, що відрізане, зрізане» [Králik : 296].

В. Борись виводить псл. **kora* від дієслова **čerti (< *ker-)* «різати, надрізати, відділяти» → «здирати кору з дерев», що збереглося, на думку дослідника, в укр. діал. *чѣрсти / чѣрти, чру* «здирати кору з дерев» [Borys : 91, 250],

проте укр. *чёрсти* дещо іншого походження: з псл. *ker-t- ti > *čertti > *čersti «різати» від іє. *ker-t- «т.с.» [ЕСУМ VI : 310].

8. Псл. *когь «різання; ураження, ображення, образа» — від **keṛti > **čertti «різати; гостро, різко ображати» [ЕСУМ III : 20] (див. вище), пор. лит. kérti, kėrstu «відставати, відділятися (про шкіру, кору)», лтс. šķīrt «відділяти, відокремлювати», гр. κείρω (< керіω) «стрижу; зрубую; обскубую», іє. *(s)ker- «різати, стригти, відділяти» [Pokorny : 938–940; ЕСУМ III : 20]. У слов'янських мовах дієслово **čertti «різати; гостро, різко ображати» не збереглося.

У праслов'янській мові віддієслівне ім'я *когь зазнало семантичного розвитку (зберігаючи при цьому й первісне значення): «різання; ураження, ображення, образа» → «докір, осуд»: рос. ст. *кор* «образ; лайка», болг. діал. *кор* «прізвисько, кличка; докір, звинувачення», серб. діал. *кѠр* «докір», цсл. **коръ** «образ, зневага». Слов'янському віддієслівному імені *когь «різання» відповідають лит. *kāras* «війна» (букв. «різня, різанина»), лтс. *kař* «війна; суперечка, неспокій, шум; військо».

Автори «Етимологического словаря славянских языков» розглядають ім'я *когь як співвідносне з дієсловом *koriti [ЭССЯ 11 : 120].

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -о- вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена: *реґкогь «ураження, ображення, образа» → «докір, осуд» → «суперечка, сварка. чвари» — від **reḡkeṛti > **reḡčertti «уразити, докоряти, дорікати, сперечатися, сваритися»; *укогь «ураження, ображення, образа» → «докір, осуд» — від **ukeṛti > **učertti «уразити, докоряти, дорікати» та ін.

9. Псл. *моґкъ «затемнення, затьмарення, темрява, морок» — від **meḡk-ti > **meṛt'i (през. **mьḡkǫ) «темніти», пор. лит. *mérkti, mérkiu* «жмурити. закривати (очі)», іє. *mer(ǝ)k- «миготіти, мигтіти перед очима; темніти», що є розширенням кореня *mer- «миготіти, блискати» [Pokorny : 733–734; Gluhak : 425; Králik : 372]. У слов'янських мовах дієслово **meḡkti «темніти» не збереглося (воно було витіснене дієсловом *mьḡkǫti «темніти»). Автори «Етимологического словаря славянских языков» реконструюють псл. *meḡkt'i, спираючись при цьому, очевидно, на укр. *меркнати* «меркнути» [ЭССЯ 21 : 133], але укр. *меркнати* виникло, на наш погляд, з **meḡkti > **meṛt'i під впливом форм презенса (**mьḡkǫ тощо).

У праслов'янській мові віддієслівне ім'я моґкъ зберегло своє первісне значення («морок»): укр. *морок*, рос. діал. *морок* «морок». бр. *мѠрак*, п. *mrok* «т.с.», ч. *mrak* «хмара», слц. *mrak* «хмара; сутінки», вл. *mrok* «хмара», нл. *mrok* «темна хмара», болг. м. *mрак* «морок, темрява», серб. *mрâк* «темнота, морок, п'ятьма», хорв. *mгâк* «т.с.», слн. *mгâк* «сутінки», стсл. **мракъ** «морок». Автори «Етимологического словаря славянских языков» виводять ім'я *моґкъ від дієслова *mьḡkǫti [ЭССЯ 19 : 236], В. Борись — від *mьḡkǫti «темніти» [Вору́с : 340], Л. Кралік — від того самого кореня, що в *mьḡkati «смеркати, сутеніти» [Králik : 371].

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -о- вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена: *обмоґкъ «потемніння, потьмарення (у тому числі і свідомості)» — від **obmeḡkti > **obmeṛt'i «потемніти»; *рамоґкъ «потемніння» → «похмура, хмарна погода» — від **romeḡkti > **romeṛt'i «потемніти»; *сомоґкъ «стемніння» → «сутінок, присмерк (між заходом сонця і початком ночі)» — від **sьmeḡkti > **sьmeṛt'i «стемніти»

та ін. Автори «Этимологического словаря славянских языков» розглядають ім'я *obmorǫkъ як складення префікса *ob- і *morǫkъ [ЭССЯ 28 : 80].

10. Псл. *morǫka «темрява, морок» — від **meṛkti > **meṛt'i (през. **mьrko) «темніти» (див. вище), пор. лит. mērkti, mērkiu «жмурити, закривати (очі)», іє. *mer(ə)k- «миготіти, мигтати перед очима; темніти», що є розширенням кореня *mer- «миготіти, блискати» [Pokorny : 733–734; Gluhak : 425; Králik : 372].

У праслов'янській мові віддієслівне ім'я *morǫka зазнало семантичного розвитку, зберігаючи при цьому й первісне значення: «темрява, морок» → «темна сила, чорт», «щось неясне, заплутане, темне»: укр. *моро́ка* «клопіт, тяганина», діал. «темна сила» (останнє у фразеологізмах: *моро́ка його знає, хай йому моро́ка, побила б їх моро́ка*), рос. *моро́ка* «щось плутане, марудне, незрозуміле, у чому важко розібратися», діал. «темрява, морок, сутінок, присмерк, імла, сухий туман», бр. *маро́ка* «моро́ка», п. *mroka* «морок, темрява; сутінки. присмерк», ч. ст. *mra̋ka* «темрява», ч. *mra̋ka* «темрява, імла», м. *mра-ка* «п'їтьма, темрява», серб. *mрака* «морок, темрява; сутінок, присмерк; ранній світанок». Автори «Этимологического словаря славянских языков» розглядають ім'я *morǫka як утворення від дієслова *mьrknŏti [ЭССЯ 19 : 231].

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -o- вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена, наприклад, *ramorǫka «похмура, хмарна погода», «потьмарення свідомості, пам'яті» → «свідомість, пам'ять» — від **romerǫki > **romerǫt'i «потемніти», пор. укр. діал. *пáморока* «туман, імла», у фразеологізмах *втратити памороки, памороки забуває, памороки забило*, рос. діал. *пáморока* «похмура, хмарна і мокра погода». Вираз *памороки забити* первісно означав «позбавити свідомості ударом по голові».

11. Псл. *norǫstь «метання ікри, нерест» — від **nerǫsti «метати ікру», пор. лит. neṛšti, neṛšiù «метати ікру», лтс. nērst, nēršu, nērsu «т.с.». У слов'янських мовах дієслово **nerǫsti «метати ікру» не збереглося.

У праслов'янській мові віддієслівне ім'я *norǫstь зазнало семантичного розвитку, зберігаючи при цьому й первісне значення: «метання ікри, нерест» → «те, що метається (ікра)»: рос. діал. *но́рост* «риб'яча ікра; нерест», *но́рос* «риб'яча ікра; жаб'яча ікра», бр. діал. *но́раст* «т.с.; нерест». Віддієслівному імені *norǫstь «метання ікри, нерест; ікра» повністю відповідає лит. paĩštas «ікра», лтс. pàrstis «нерест, тічка».

У пізній період праслов'янської мови (коли при утворенні імені від дієслова чергування голосних уже не відбувалося) від дієслова *nerǫsti «метати ікру» було утворено ім'я *nerstь «метання ікри, нерест» → «ікра», яке представлено в багатьох слов'янських мовах: укр. *не́рест*, рос. *не́рест* «нерест», бр. *не́раст* «т.с.», друс. *нересть* «час метання ікри для риби», п. діал. *nerest* «нерест; ікра», ч. ст. *neřest* «нерест риби», слц. *neres* «нерест», *nerest'* «т.с.», серб. *mrěst* «нерест; ікра (дрібної риби)», слн. *mřest* «нерест», діал. *drěst* «риб'яча ікра».

Ім'я *nerstь автори «Этимологического словаря славянских языков» і Л. Кралік теж виводять від дієслова, яке збереглося в лит. neṛšti «метати ікру», лтс. nērst «т.с.» і яке в слов'янських мовах не збереглося [ЭССЯ 25 : 11; Králik : 385]. Форму *norstь автори «Этимологического словаря славянских языков» розглядають як пов'язану чергуванням кореневого вокалізму з *nerstь [ЭССЯ 25 : 189].

12. Псл. *norǫtь «плетіння, в'язання» — за допомогою суфікса -t- від **neṛti «плести, в'язати». пор. лит. nérti, neṛtiù «в'язати, плести».

У праслов'янській мові віддієслівне ім'я *noŕtь зазнало семантичного розвитку: «плетіння, в'язання» → «сплетений з ниток чи пруття пристрій для ловлі риби», пор. рос. ст. *норотъ* «рибальський пристрій, верша», діал. *нóрот* «т.с.; вид рибальської сітки», *нóрод* «рибальський пристрій, верша», бр. діал. *нóрат* «верша; сплетена з ниток рибальська сітка, кошіль». Слов'янському віддієслівному імені *noŕtь відповідає лтс. діал. *noŕts* «вид рибальської сітки».

У праслов'янській мові існувало також віддієслівне ім'я *neŕtь «сплетений з ниток чи пруття пристрій для ловлі риби», утворене від дієслова **neŕti «плести, в'язати» в пізній період розвитку праслов'янської мови, коли чергування кореневих голосних *e* (у дієслові) з *o* (в імені) вже не відбувалося, пор. укр. *нєрет* «вид рибальської сітки». рос. ст. *нєротъ* «рибальський пристрій, верша», діал. *нєрет* і *нєрѣт* «т.с.; невід; волок; сітка», *нєред* і *нєрѣд* «т.с.», *нєрót* «сплетений з пруття рибальський пристрій, верша», бр. *нєрат* «ятір, верша», діал. «невід; рибальський пристрій, верша; плетена з ниток рибальська сітка», діал. *нярót* «рибальський пристрій, верша; плетена з ниток рибальська сітка».

Імена *nertь, *nerta, *nerto автори «Этимологического словаря славянских языков» схильні вважати утвореними за допомогою суфіксів *-tь*, *-ta*, *-to* від дієслова **nerti, яке споріднене з лит. *nėrti* «в'язати, плести» і яке в слов'янських мовах не збереглося [ЭССЯ 25 : 13]. Форму *nortь вони розглядають як пов'язану чергуванням кореневого вокалізму з *nertь і визнають можливість більш раннього її походження (у відношенні до *nertь) [ЭССЯ 25 : 190].

13. Псл. *soŕgь «випорожнення» — від **seŕti (през. **sьrŕo) «випорожнятися». У слов'янських мовах дієслово **seŕti «випорожнятися» не збереглося (воно було витіснене дієсловом *sьrati «випорожнятися»).

У праслов'янській мові віддієслівне ім'я *soŕgь зазнало семантичного розвитку: «випорожнення» → «кал, екскременти» → «бруд, сміття»: рос. *сор* «сміття», діал. «гній».

14. Псл. *tvoŕgь «творення, творіння» [Boryś : 657; ЕСУМ V : 533] — від **tveŕti «творити», пор. лит. *tvėrti*, *tveŕti* «обгороджувати; перев'язувати; хапати; створювати, формувати», лтс. *tveŕt* «хапати, ловити», іє. **tцer-* «хапати; обгороджувати» [Pokorny : 1101; ЕСУМ V : 533; Králik : 635–636]. У слов'янських мовах дієслово *tveŕti «творити» не збереглося (воно було витіснене дієсловом *tvoŕiti «творити»).

У праслов'янській мові віддієслівне ім'я *tvoŕgь зазнало семантичного розвитку, зберігаючи при цьому й первісне значення: «творення, творіння» → «те, що створено», пор. укр. *твір*, діал. *твор* «твір», бр. *твор* «твір», друс. *творъ* «вигляд, зовнішність», п. *twór* «твір, творіння», ч. *tvor* «твір, творіння, створіння, істота», слц. *tvor* «створіння, істота», слн. *tvôŕ* «утворення; налив, чиряк», стсл. **твoръ** «твір, творіння». В. Борись виводить псл. *tvoŕgь від дієслова *tvoŕiti [Boryś : 657].

15. Псл. *voŕtь «повертання, обертання, вертіння» — від **veŕtti > **veŕsti (през. ***вьŕt'ŕo*) «повертати, обертати, вертити», пор. лит. *veŕsti*, *veŕčiù* «валити; перевертати, обертати», лтс. *vėrst* «обертати, повертати», лат. *vertō*, *-ere* «т.с.», іє. **цert-* «вертити, обертати», що є розширенням на *-t-* кореня **цer-* — «вертити, згинати» [Pokorny : 1152, 1156–1157; ЕСУМ I : 360; Аникин, 8, 2014: 263; Králik : 669]. У слов'янських мовах дієслово **veŕtti > **veŕsti «повертати, обертати, вертити» не збереглося (воно було витіснене дієсловом

*vьrtěti «вертіти, обертати»). Саме від **vьrtiti за допомогою суфікса -eno утворений іменник **vьrtěno «веретено».

У праслов'янській мові віддієслівне ім'я *vortь зазнало семантичного розвитку, зберігаючи при цьому й первісне значення: «повертання, обертання, вертіння» → «те, що повертається (шия); те, що обертається»: укр. діал. *вóрот* «циліндр, вал, вісь», рос. *вóрот* «комір», бр. діал. *вóрат* «т.с.», друс. *воротъ* «шия», п. заст. *wrot* «поворот, оборот», вл. *wrót* «т.с.», болг., м. *врат* «шия», серб. *врат*, хорв. *vrât*, слн. *vrât* «т.с.», стсл. **вратъ** «знаряддя катувань, колесо».

Автори «Этымалагічнага слоўніка беларускай мовы» виводять псл. *vortь від дієслова *vortiti «повертати» [ЭСБМ 2 : 195].

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -о- вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена, наприклад, *obvortь «обертання» — від *obvьrtiti > *obvьrsti «обертати», **povortь «повертання» — від **povьrtiti > **povьrsti «повертати». Авторі «Этимологического словаря славянских языков» ім'я *obvortь виводять від дієслова **obvьrsti — «не збереженого у слов'янських мовах відповідника лат. *verto*, лит. *veřsti*, *verčiu*, співвідносного з *obvьrtěti» [ЭССЯ 31 : 98], з чим ми повністю погоджуємося.

16. Псл. *zora/*zorja «те, що сяє, блищить (зоря, зірка)» — від **zьrti (през. **zьrō) «сяяти, блищати», пор. іє. *g'her- «сяяти, блищати» [Pokorny : 441–442; ЕСУМ II : 278; Schuster-Šewc 23 : 1748; Králik : 688].

У праслов'янській мові віддієслівне ім'я *zora/*zorja зберігало своє первісне значення («зоря, зірка»): укр. *зоря* «зірка; яскраве освітлення горизонту перед сходом і після заходу сонця», рос. діал. *зоря* «зоря (освітлення горизонту); світанок», бр. *зарá* «зоря (освітлення горизонту); зірка», друс. *зоря* «зоря (освітлення горизонту); світло», п. *zorza* «зоря (освітлення горизонту)», ч. *zoře* «т.с.», *zora* «ранкова зоря, світанок», слц. *zoга* «зоря (освітлення горизонту)», вл. *zєгja* «ранкова зоря, світанок», нл. *zorja* «т.с.; заграва», болг. *зорá* «ранкова зоря, світанок; зоря «зоря (освітлення горизонту), ранній ранок», м. *зора* «зоря (освітлення горизонту); світанок», серб. *zòра* «ранкова зоря, світанок», хорв. *zòra*, слн. *zòга*, стсл. **зорга** «т.с.». Слов'янському віддієслівному імені *zora «зоря; зірка» відповідає лит. *žarà* «заграва; сяяння».

Автори «Этимологического словаря русского языка» і В. Борись виводять псл. *zora (*zorja) безпосередньо від *zьrěti [ЭСРЯ 6 : 61; Borys : 745].

17. Псл. *zorgь «сяяння, блиск; глядіння на те, що сяє, блищить» — від **zьrti (през. **zьrō), «сяяти, блищати; дивитися на те, що сяє, блищить» → «дивитися», пор. іє. *g'her- «сяяти, блищати» [Pokorny : 441–442; ЭСРЯ 6 : 111; ЕСУМ II : 280; Schuster-Šewc 23 : 1748], іє. *g'her-* «пильно дивитися» [Pokorny : 445]. У слов'янських мовах дієслово *zьrti «дивитися» не збереглося (воно було витіснене дієсловом *zьgěti «дивитися»).

У праслов'янській мові віддієслівне ім'я *zorgь зазнало семантичного розвитку, зберігаючи при цьому й первісне значення: «сяяння, блиск; глядіння на те, що сяє, блищить» → «зір, погляд»: укр. *зір* (род. *зору*), слн. *zòг* «блиск».

У праслов'янській мові існували також аналогічні (з -о- вокалізмом у корені) віддієслівні префіксальні імена: *rozorgь «позирання, поглядання, погляд» → «те, на що дивляться (видовище; вигляд, зовнішність», діал. (східнослов.) «видовище, ганебне для його винуватця» → «безчестя, ганьба» — від **rozьrti «позирати, поглядати»; *vьzorgь «позирання, поглядання, погляд» → «те, на що дивляться (взірець, узор)» — від **vьzьrti «позира-

ти, поглядати, дивитися»; *zazogъ «зазирання, заглядання» → «осудження, осуд» — від *zazęti «зазирувати, заглянути» → «осуджувати» та ін.

Таким чином, здійснюючи словотвірну реконструкцію праслов'янських безсуфіксних дієслів на основі віддієслівних імен і спираючись при цьому на встановлену словотвірну закономірність, яка існувала в ранній праслов'янській мові у співвідношенні: безсуфіксне дієслово з -er- в корені — похідне від нього ім'я, ми реконструювали такі праслов'янські безсуфіксні дієслова, які не збереглися в жодній зі слов'янських мов: **berti «брати», **dergti > **dert'i «смикати, рвати», **dverti «простягуватися, розходитися в сторони», **gerdti > žerdti > žersti «обгороджувати, обносити огорожею», **gerti > **žerti «горіти, палати», **kerti > **čerti «різати; гостро, різко ображати», **merkti > **mert'i «темніти», **nersti «метати ікру», **nerti «плести, в'язати», **serti «випорожнюватися», **tverti «творити», **vertti > **versti «повертати, обертати, вертити», **zeṛti «сяяти, блистити; дивитися на те, що сяє, блищить». Раніше висувалися реконструкції чотирьох з наведених дієслів: **čerti (< **ker-) «різати» [Borys : 250; ЕСУМ VI : 344], **dverti [ЭССЯ 5 : 170], **nersti «метати ікру» [ЭССЯ 25 : 11], **nerti «в'язати, плести» [ЭССЯ 25 : 13].

ЛІТЕРАТУРА

- Аникин А. Е. Русский этимологический словарь. Москва, 2007–2015. Вып. 1–9.
- БЕР Български етимологичен речник. София, 1971–2010. Т. 1–7.
- Варбот Варбот Ж. Ж. О словообразовательной структуре этимологических гнёзд. *Вопр. языкознания*. 1967. № 4. С. 67–74.
- Дорн Дорн Б. А. Каспий. О походах древних русских в Табаристан с доп. сведениями о других набегах их на побережья Каспийского моря. Санкт-Петербург, 1875. 781 с.
- ЕСУМ Етимологічний словник української мови : в 7 т. / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Наук. думка, 1982–2012. Т. 1–6.
- Кузнецов Кузнецов П. С. Чередования в общеславянском «языке-основе». *Вопр. слав. языкознания*. 1954. Вып. 1. С. 24–67.
- Мартынов Мартынов В. В. Славяно-германское лексическое взаимодействие древнейшей поры. Минск : Изд-во АН БССР, 1963. 248 с.
- Потебня Потебня А. Заметки этимологические и о народной поэзии. *Рус. филол. вестн.* Варшава, 1880. Т. 3. С. 91–114.
- Преображенский Преображенский А. Г. Этимологический словарь русского языка : в 2 т. Москва : Гос. изд-во словарей, 1959. Т. 1–2.
- Склярєнко 1998 Склярєнко В. Г. Праслов'янська акцентологія. Київ, 1998. 345 с.
- Склярєнко 2011 Склярєнко В. Г. Нитка життя, або Вузликоче письмо у давніх слов'ян. *Български годишник. Болгарський щорічник. Болгарский ежегодник*. Київ, 2011. Т. 7. С. 49–57.
- Трубачев 1959 Трубачев О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя. Москва : Изд-во АН СССР, 1959. 215 с.
- Трубачев 1961 Трубачев О. Н. Об одном опыте популяризации этимологии. *Вопр. языкознания*. 1961. № 5. С. 129–135.
- Фасмер Фасмер М. Этимологический словарь русского языка :

- в 4 т. / пер. с нем. и доп. О. Н. Трубочева. Москва, 1964–1973. Т. 1–4.
- Эндзелин Эндзелин И. Erich Berneker. Slavisches etymologisches Wörterbuch. Lieferung 1–4. Heidelberg, 1908-1909. *Журн. М-ва нар. просвещения*. Санкт-Петербург, 1910. Ч. 28. Июль. С. 190–203.
- ЭСБМ Этымалагічны слоўнік беларускай мовы / за ред. В. У. Мартынава, Г. А. Цыхуна. Мінск, 1978–2017. Т. 1–14.
- ЭСРЯ Этимологический словарь русского языка / под ред. Н. М. Шанского, А. Ф. Журавлёва. Москва, 1963–2014. Вып. 1–11.
- ЭССЯ Этимологический словарь славянских языков : Праславян. лексич. фонд / под ред. О. Н. Трубочёва, А. Ф. Журавлёва, Ж. Ж. Варбот. Москва, 1974–2018. Вып. 1–41.
- Berneker Berneker E. Slavisches etymologisches Wörterbuch. 2. Aufl. Heidelberg, 1924. Bd. 1.
- Berzljaj Berzljaj F. Etimološki slovar slovenskega jezika. Ljubljana, 1976–2007. Knj. 1–5.
- Boryś Boryś W. Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków : Wyd-wo Literackie, 2005. 862 s.
- Brückner Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa : Wiedza Powszechna, 1957. 806 s.
- ESJS Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha, 1989–2016. Seš. 1–18. Feist Feist S. Vergleichendes Wörterbuch der gotischen Sprache. 3. Aufl. Leiden, 1939.
- Fraenkel Fraenkel E. Litauisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg; Göttingen : Carl Winter Universitätsverlag. 1962.
- Gluhak Gluhak M. Hrvatski etimološki rječnik. Zagreb : August Cesarec, 1993. 832 s.
- Hirt 1898 Hirt H. Grammatisches und Etymologisches. VI. Zu den germanischen Lehnwörtern im Slavischen und Baltischen. *Beitr. zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*. Halle a. S., 1898. Bd. 23. S. 330–351.
- Kiparsky Kiparsky V. Die gemeinslavischen Lehnwörter aus dem Germanischen. Helsinki : Gedruckt von der Finnischen Literaturgesellschaft, 1934. 329 + 6 S.
- Králik Králik L. Stručný etymologický slovník slovenčiny. Bratislava : VEDA, 2015. 700 s.
- Machek 1957 Machek V. Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Praha : Nakladatelství Československé akademie Věd, 1957. 628 s.
- Machek 1971 Machek V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha : Nakladatelství Československé akademie Věd, 1971. 866 s.
- Miklosich Miklosich F. Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen. Wien, 1886.
- Moszyński 1953 Moszyński K. Uwagi do 2. zeszytu «Słownika etymologicznego języka polskiego» Fr. Sławskiego. *Język polski*. 1953. Roczn. 33. Z. 5. S. 345–367.
- Moszyński 1955 Moszyński K. Uwagi do 3. zeszytu «Słownika etymologicznego języka polskiego» Fr. Sławskiego i uzupełnienia uwag poprzednich. *Język polski*. 1955. Roczn. 35. Z. 2. S. 112–135.

Pokorny	Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bern; München, 1959. Bd. 1.
Sadn.–Aitz.	Sadnik L., Aitzetmüller R. Vergleichendes Wörterbuch der slavischen Sprachen. Wiesbaden, 1963–1975. Lief. 1–7.
Schuster-Šewc	Schuster-Šewc H. Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache. Bautzen, 1978–1989. H. 1–24.
Skok	Skok P. Etymologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb, 1971–1974. Knj. 1–4.
Sławski	Sławski F. Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków, 1952–1982. T. 1–5.
Sławski SP	Sławski F. Zarys słowotwórstwa prasłowańskiego. Słownik prasłowański. Wrocław etc., 1974–1979. T. 1. S. 43–141; T. 2. S. 13–60; T. 3. S. 11–19.
SP	Słownik prasłowański / pod red. F. Sławskiego. Wrocław etc., 1974–2001. T. 1–8.
Torp	Torp A. Wortschatz der germanischen Spracheinheit. Unter Mitwirkung von H. Falk. Göttingen, 1909.
Wojtyła-Świerzowska	Wojtyła-Świerzowska M. Prasłowańskie abstractum. Słowotwórstwo. Semantyka. I. Formacje tematyczne. Warszawa, 1992. 185 s.
Zubatý	Zubatý J. Slavische Etymologien. Archiv für slavische Philologie Berlin, 1894. Bd. 16. H. 1–2. S. 385–425.

REFERENCES

- Anikin A. E. (2007–2015). *Russkij etimologicheskij slovar'*. (Iss. 1–9). Moscow. [In Russian].
- Balgarski etimologichen rechnik (1971–2010). (Vol. 1–7). Sofia. [In Bulgarian].
- Berneker E. (1924). *Slavisches etymologisches Wörterbuch*. 2. (Bd. 1). Aufl. Heidelberg.
- Berzljaj F. (1976–2007). *Etimološki slovar slovenskega jezika*. (Knj. 1–5). Ljubljana.
- Boryś W. (2005). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Brückner A. (1957). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Dorn B. A. Kaspij. (1875). O pohodah drevnih russkih v Tabaristan s dop. svedeniyami o drugih nabegah ih na pribrezh'ya Kaspijskogo morya. Saint Petersburg. [In Russian].
- Endzelin I. (1910). Erich Berneker. *Slavisches etymologisches Wörterbuch*. Lieferung 1–4. Heidelberg, 1908–1909. *Zhurnal Ministerstva narodnogo prosveshcheniya*. Saint Petersburg, 28 (July), 190–203.
- Etimologicheskij slovar' russkogo yazyka* (1963–2014). (N. M. Shanskij, A. F. Zhuravlyov, Eds.). (Iss. 1–11). Moscow. [In Russian].
- Etimologicheskij slovar' slavyanskih yazykov: Praslavjanskij leksicheskij fond* (1974–2018). (O. N. Trubachev, A. F. Zhuravlyov, Zh. Zh. Varbot, Eds.). (Iss. 1–41). Moscow. [In Russian].
- Etymalahičny sloŭnik biełaruskaj movy* (1978–2017). (V. U. Martynav, H. A. Cychun, Eds.). (Vol. 1–14). Minsk. [In Belorussian].
- Etymologický slovník jazyka staroslověnského* (1989–2016). (Seš. 1–18). Praha.
- Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoj movy: in 7 vols* (1982–2012). (O. S. Melnychuk, Ed.). (Vol. 1–6). Kyiv : Naukova dumka. [In Ukrainian].
- Feist S. (1939). *Vergleichendes Wörterbuch der gotischen Sprache*. 3. Aufl. Leiden.
- Fraenkel E. (1962). *Litauisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg; Göttingen: Carl

- Winter Universitätsverlag.
- Gluhak M. (1993). Hrvatski etimološki rječnik. Zagreb: August Cesarec.
- Hirt H. (1868). Grammatisches und Etymologisches. VI. Zu den germanischen Lehnwörtern im Slavischen und Baltischen. *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*, 23, 330–351.
- Kiparsky V. (1934). Die gemeinslavischen Lehnwörter aus dem Germanischen. Helsinki: Gedruckt von der Finnischen Literaturgesellschaft.
- Králik L. (2015). Stručný etymologický slovník slovenčiny. Bratislava: VEDA.
- Kuznecov P. S. (1954). Cheredovaniya v obshchesyavianskom «yazyke-osnove». *Voprosy slavyanskogo yazykoznanija*, 1, 24–67. [In Russian].
- Machek V. (1957). Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Praha: Nakladatelství Československé akademie Věd.
- Machek V. (1971). Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Nakladatelství Československé akademie Věd.
- Martynov V. V. (1963). Slavyano-germanskoe leksicheskoe vzaimodejstvie drevnejšej pory. Minsk: Izdatel'stvo AN BSSR. [In Russian].
- Miklosich F. (1886). Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen. Wien.
- Moszyński K. (1953). Uwagi do 2. zeszytu «Słownika etymologicznego języka polskiego» Fr. Sławskiego. *Język polski*, 33 (5), 345–367.
- Moszyński K. (1955). Uwagi do 3. zeszytu «Słownika etymologicznego języka polskiego» Fr. Sławskiego i uzupełnienia uwag poprzednich. *Język polski*, 35 (2), 112–135.
- Pokorny J. (1959). Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. (Bd. 1). Bern; München.
- Potebnaya A. (1880). Zametki etimologicheskie i o narodnoj poezii. *Russkij filologicheskij vestnik*, 3, 91–114. Varshava. [In Russian].
- Preobrazhenskij A. G. (1959). Etimologicheskij slovar' russkogo yazyka: in 2 vols. Moscow: GIS.
- Sadnik L., Aitzetmüller R. (1963–1975). Vergleichendes Wörterbuch der slavischen Sprachen. (Lief. 1–7). Wiesbaden.
- Schuster-Šewc H. (1978–1989). Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache. (H. 1–24). Bautzen.
- Skliarenko V. H. (1998). Praslovianska aktsentolohiia. Kyiv. [In Ukrainian].
- Skliarenko V. H. (2011). Nytky zhyttia, abo Vuzlykove pysmo u davnikh slov'ian. *Balgarski godishnik. Bolharskyi shchorichnyk. Bolgarskij ezhegodnik*. Kyiv, 7, 49–57. [In Ukrainian].
- Skok P. (1971–1974). Etymologijjski riečnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. (Knj. 1–4). Zagreb.
- Sławski F. (1952–1982). Słownik etymologiczny języka polskiego. (T. 1–5). Kraków.
- Sławski F. (1974–1979) Zarys słowotwórstwa prasłowańskiego. Słownik prasłowiański. (T. 1–3). Wrocław etc.
- Słownik prasłowański (1974–2001). (F. Sławski, Comp.). (T. 1–8). Wrocław etc.
- Torp A. (1909). Wortschatz der germanischen Spracheinheit. Unter Mitwirkung von H. Falk. Göttingen.
- Trubachev O. N. (1959). Istoriya slavyanskih terminov rodstva i nekotoryh drevnejših terminov obshchestvennogo stroya. Moscow: Izdatel'stvo AN SSSR. [In Russian].
- Trubachev O. N. (1961). Ob odnom opyte populyarizacii etimologii. *Voprosy yazykoznanija*, 5, 129–135.
- Varbot Zh. Zh. (1967). O slovoobrazovatel'noj strukture etimologicheskikh gnyozd. *Voprosy yazykoznanija*, 4, 67–74. [In Russian].
- Vasmer M. (1964–1973). Etimologicheskij slovar' russkogo yazyka: in 4 vols. (O. N. Trubachev, Trans.) (Vol. 1–4.) Moscow.
- Wojtyła-Świerżowska M. (1992). Prasłowiańskie abstractum. Słowotwórstwo. Semantyka. I. Formacje tematyczne. Warszawa.

Zubaty J. (1894) Slavische Etymologien. *Archiv für slavische Philologie*, 16 (1–2), 385–425.

V. H. SKLIARENKO

O. O. Potebnia Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

E-mail: Skljarenko@nas.gov.ua

<https://orcid.org/0000-0001-6699-9724>

**THE DERIVATIONAL RECONSTRUCTION OF COMMON SLAVIC LEXIS
(SUFFIXLESS VERBS). 2**

The article deals with Common Slavonic lexis reconstruction, in particular, the reconstruction of Common Slavonic suffixless verbs containing or in their roots that do not have reflexes in any of the Slavonic languages. The author first reconstructs the Common Slavonic derivational pattern ‘underlying suffixless verb with er in its root > derived noun’. On the basis of this pattern, the author reconstructs the following Common Slavonic suffixless verbs not attested in the Slavonic languages: ***ber̥ti* «to take», ***der̥gti* > ***der̥t’i* «to tug, to tear», ***dver̥ti* «to stretch, to part», ***ger̥dti* > *žer̥dti* > *žer̥sti* «to fence», ***ger̥ti* > ***žer̥ti* «to burn, to be on fire», ***ker̥ti* > ***čer̥ti* «to cut; sharply, bitingly to insult», ***mer̥kti* > ***mer̥t’i* «to darken», ***ner̥sti* «to spawn», ***ner̥ti* «to weave, to bind», ***ser̥ti* «to defecate», ***tver̥ti* «to create», ***ver̥tti* > **ver̥sti* «to turn, to rotate», ***zer̥ti* «to shine, to glisten; to look at something that shines or glistens».

Keywords: derivation reconstruction, suffixless verb, deverbative noun, derivation pattern, apophony, meaning evolution.

Дата надходження до редакції — 24.03.2020

Дата затвердження редакцією — 26.03.2020